

Είδαμε την πρόβα της παράστασης στην Εναλλακτική Σκηνή της ΕΛΣ και γνωρίσαμε τους συντελεστές του που κάνουν θαυμαστά πράγματα σε αυτό το ξεχωριστό «λαντίνο» ταξίδι στην σκιά της ιστορίας του σεφαραδίτικου πολιτισμού της Μεσογείου.

Του Δημήτρη Πάντσου

Ποιος μιλά ακόμη αυτή τη γλώσσα-ψίθυρο που κάποτε πλημμύριζε τα σοκάκια της Θεσσαλονίκης με νοσταλγία, προσευχές, νανουρισματα και έρωτα; Ποιος θυμάται τις φωνές εκείνων που χάθηκαν δίχως όνομα, δίχως τελευταία λέξη, δίχως σε πολλές περιπτώσεις τάφο; Ποιος μπορεί να τραγουδήσει το Μισουρλού όπως το τραγουδούσε η Ζάνα;

Εντάξει, το τελευταίο ερώτημα είναι και κάπως πλασματικό, αφού η Ζάνα δεν υπάρχει στην πραγματικότητα - κατοικεί κυρίως μέσα στις λέξεις του διακεκριμένου συγγραφέα Λέοντα Α. Ναρ. Εκεί κυκλοφορεί, σαν όνειρο ή όραμα, ίσα-ίσα για να διηγηθεί στον εγγονό της την ιστορία της, που βεβαίως είναι και η ιστορία μιας κοινότητας, μιας φυλής που γνώρισε την εξορία ξανά και ξανά και βρήκε στην προφορική διάσωση της γλώσσας της καταφύγιο, ασφάλεια και απανεμιά.

Η νέα παράσταση μουσικού θεάτρου Madre Salonico, φέρνει στην Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής ένα έργο σε μια γλώσσα που χάνεται, επενδεδυμένο με τα τραγούδια των εβραϊκών κοινοτήτων της λεκάνης της Μεσογείου, ένα έργο που δεν είναι απλώς θέατρο αλλά τελετουργία μνήμης, ένα βλέμμα σε μια γλώσσα υπό εξαφάνιση. Ποιος μιλάει ακόμη τα «λαντίνο», τη μητρική γλώσσα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης; Ποιος τραγουδάει τα σεφαραδίτικα τραγούδια;

Το έργο, που παρουσιάζεται σε ένα μείγμα «λαντίνο» (της ισπανοεβραϊκής γλώσσας της σεφαραδίτικης κοινότητας) και ελληνικών, σε σκηνοθεσία του πολύπειρου Βίκτωρα Αρδίττη έρχεται για έξι μοναδικές παραστάσεις στις 4, 5, 6, 10 και 11 Απριλίου 2025, σαν επίσκεψη φαντάσματος. Σαν επιστροφή σε μια πατρίδα που άλλαξε την μορφή της τόσες φορές αλλά δεν ξεχνά ποτέ ποια είναι.

Τη διασκευή των σεφαραδίτικων τραγουδιών και την πρωτότυπη μουσική υπογράφει η Μάρθα Μαυροειδή και ερμηνεύει το μουσικό σύνολο Σμάρι με τη σύμπραξη του Φώτη Σιώτα- κάποια από τα σεφαραδίτικα τραγούδια («Μισιρλού», «Πού να βρω γυναίκα να σου μοιάζει») είναι γνωστά στο ευρύ κοινό από τις ελληνικές εκδοχές τους..

Τους ρόλους ερμηνεύουν οι Ελένη Ουζουνίδου και Λεονάρδος Μπατής.

Βρεθήκαμε στις πρόβες της της παράστασης ένα απόγευμα που οι δύο πρωταγωνιστές δοκίμαζαν για πολλοστή φορά τους λυτρωμένους διάλογους τους και οι μουσικοί έστηναν τα πατήματα τους για να τους συνοδέψουν κατά πως πρέπει και κατά

πως η λειτουργία της παράστασης το απαιτεί. Στο βάθος πάνω στη μεγάλη οθόνη η μετάφραση της γλώσσας, των τραγουδιών και του κειμένου, εξηγούσε το ταξίδι, άνοιγε τις πόρτες στο παρελθόν και αποκάλυπτε τα μυστικά του.

Στο κέντρο της ιστορίας συναντούμε τη Ζάνα, μια παλιά δόξα της σεφαραδίτικης σκηνής χαμένη μέσα σε φωνές και απώλειες. Δίπλα της ο Ιντό, εγγονός και μετανάστης τρίτης γενιάς στην ΝΥ μιλάει με την προφορά εκείνων που ποτέ δεν έζησαν την καταστροφή αλλά την κουβαλούν στο DNA τους. Μαζί θα ψάξουν τη συγχώρεση. Και θα θυμηθούν τον έρωτα.

«Το έργο έχει στην καρδιά του μια ερωτική ιστορία» μου λέει η Ελένη Ουζουνίδου «η Ζάνα έχει ένα μεγάλο καημό, ένα μεγάλο έρωτα που άφησε πίσω της στην εφηβεία, ένα αγόρι 17 χρονών. Αυτή είχε ένα μπαμπά προνοητικό που όταν είδε τον αέρα να αλλάζει με τα στρατόπεδα και τα τρένα, πήρε την οικογένεια του και πήγε στην Αμερική. Μέσα από τα τραγούδια της αυτόν, τον εφηβικό έρωτα, αναζητούσε πάντα. Παρόλο που μετά έκανε οικογένεια, παιδιά».

Η Ζάνα με την μορφή της Ουζουνίδου τραγουδά, υπέροχα, σε μια γλώσσα που «δεν υπάρχει». Ο σκηνοθέτης την καθοδηγεί. Σκέφτομαι πόσο δύσκολο είναι να μιλά, να τραγουδά σε μια «νεκρή» γλώσσα. «Για να είμαι ειλικρινής» λέει, «την πρώτη σελίδα την έμαθα παπαγαλία. Μου πήρε δύο βδομάδες να μάθω μια σελίδα, σιγά σιγά όμως όσο προχωρούσα άρχισα να μαθαίνω το λεξιλόγιο, να μαθαίνω τα ρήματα, τελικά έμαθα να συγκρατώ αρκετά πράγματα από τη γλώσσα και τώρα όλα μου είναι εύκολα, εκτός από την πρώτη σελίδα που ακόμα με τυραννάει (γελάει)».

Το λαντίνιο, η σωσμένη από στόμα σε στόμα αυτή γλώσσα, είναι η φωνή της μητέρας, ο ψίθυρος του πατέρα, τα καλοκαίρια στους δρόμους της νοτιομένης από τον θερμαϊκό πόλης, ο ήχος από τις αγορές της Μπιτ- Παζάρ, τα παιχνίδια στις αλάνες πριν η σκιά του θανάτου και η ιαχή του πολέμου σκεπάσει τα πάντα. Είναι οι αναμνήσεις που φέρουν το άρωμα του τραγικού, την πίκρα της προσφυγιάς, το ανάθεμα της πτώσης. Ξεκλέβω λίγο από το χρόνο του Λεονάρδου Μπατή με το πλούσιο σεφαρδίτικο, εσκενάζικο και ρουμανιώτικο dna. Ίσως ο πιο έτοιμος από όλους. Με την μπάντα του Klezmer Yuhani, ο φημισμένος κλαρινετίστας – ηθοποιός οργώνει χρόνο τώρα τα συγκεκριμένα ηχοτρόπια, η έννοια του τραγικού και η σχέση του με τη μουσική είναι το δικό του playground. «Το στοιχείο των σεφαραδιτών» μου εξηγεί «συγγενεύει πάρα πολύ με το στοιχείο της μουσικής, ως νομαδικός πολιτισμός είναι ένα διασπορικός πολιτισμός που έχει σχέση με την έννοια του χρόνου. Υπάρχουν οι τέχνες του χώρου και οι τέχνες του χρόνου, η μουσική είναι τέχνη του χρόνου όπως και το θέατρο εν μέρει, η τέχνη του χρόνου αναπτύσσεται στο παρόν και αυτό έχει μεγάλη δύναμη, με συγκινεί αφάνταστα». Τον ρωτάω αν αυτή η ιστορία μας διδάσκει κάτι. Απαντά: «Εύχομαι τίποτα! Ένα από τα πράγματα που απεχθάνομαι είναι ο διδακτισμός στην τέχνη, ούτε το στρατευμένο αντέχω. Θέλω τουλάχιστον στο θέατρο να υπάρχει χώρος για διαπραγμάτευση, πέρα από δόγματα και συγκεκριμένες απόψεις, να υπάρχει ένα ανοιχτό ερώτημα και να μοιραζόμαστε το γεγονός ότι δεν γνωρίζουμε. Κάθε μέρα που ξυπνάμε ψάχνουμε τρόπους να συνυπάρξουμε. Πέρα από φυλές, μεταξύ μας. Αιώνια προσπάθεια. Όταν επαναφύονται, τότε αρχίζουν τα θέματα. Δεν μας επιτρέπεται να ησυχάσουμε. Το μόνο που μας μένει είναι η καθημερινή διαπραγμάτευση και σχέση με τους άλλους».

Η παράσταση πηγαινοέρχεται ανάμεσα στο τότε και το τώρα και σε αυτό βοηθούν πολύ οι μουσικές που έχει επιλέξει η Μάρθα Μαυροειδή. Άλλοτε άρια, άλλοτε ρεμπέτικο, άλλοτε ανατολίτικος λυγμός. Το μουσικό της σύνολο Σμάρι και ο Φώρης Σιώτας δεν συνοδεύουν απλώς, ξαναγεννούν στο ημίφως της σκηνής ένα πολιτισμό που επιμένει να υπάρχει μέσα στους ψύθιρους. Την ρωτάω για αυτό το ταξίδι της και πως το κυνήγησε. «Αυτό που προσπάθησα» μου λέει «να κάνω, ήταν να ψάξω παλιές ηχογραφήσεις, ήθελα να δω στην πραγματικότητα πως ακούγονταν αυτά τα τραγούδια, οπότε βρήκα ιστορικές εμφανίσεις των σεφαραδιτών που ηχογραφήσαν είτε στην Αμερική είτε στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές 20ου αι. Ήθελα να ακούσω τι φωνές είχαν, τι στολίδια έκαναν με αυτές, τι ορχήστρες χρησιμοποιούσαν, τι όργανα είχαν. Το συμπέρασμα που έβγαλα είναι ότι χρησιμοποιούσαν πολύ τα ανατολίτικα όργανα, ούτια, κανονάκια, τέτοια. Πριν είχα μια μικρή εμπειρία από όλο αυτό, μέσα από αυτό το ταξίδι όμως ανακάλυψα σπουδαίες φωνές, υπέροχα κομμάτια. Μου αρέσει η έρευνα, με ενδιαφέρει πολύ, ότι βούτηξα μέσα σε αυτά τα αρχεία, μου πρόσφερε μεγάλη χαρά».

Το Madre Salonico δεν είναι μια ακόμη παράσταση για όλα αυτά που δεν ειπώθηκαν, ένα άσυλο για ένα πολιτισμό που δεν χάθηκε, είναι μια σπουδή στη ανάγκη να μη ξεχάσουμε, μια γέφυρα ανάμεσα σε γενιές που μιλούν διαφορετικές γλώσσες, αλλά κλαίνε πάνω στις ίδια ανοιχτές πληγές. Ο Βίκτωρ Αρδίτης με το γνώριμο βλέμμα του σε έργα που γλιστρούν ανάμεσα στο όνειρο και την ιστορική ενοχή, μου διευκρινίζει: « Η ελπίδα μας σε αυτή την παράσταση είναι να δείξουμε μια χαμένη ευτυχία, μια εποχή όπου η συνείδηση των μειονοτήτων, των πληθυσμών, των μονοθεισμών στην Θεσσαλονίκη ήταν εφικτή, εκρηκτική μεν αλλά εφικτή. Αυτή είναι η βασική ιδέα που είναι πολιτικά ενδιαφέρουσα και για σήμερα.

Ο μεγάλος διανοητής Σνάιτερ, όπως κι άλλοι, δεν αισθάνεται τον ευατό του αναγκαστικά συνδεδεμένο με το κράτος του Ισραήλ, το οποίο σαν κράτος περνάει διακυμάνσεις πολιτικές με τις οποίες είμαστε εντελώς αντίθετοι, με την κυβέρνηση του Νετανιάχου δηλαδή, σου λέει η ταυτότητα του Εβραίου είναι η διασπορά, αυτό είναι το βασικό στοιχείο του, εγώ, όλοι μας στην Ελλάδα, με αυτή τη συνθήκη έχουμε μεγαλώσει».

Υπάρχει κάποιο σημείο που ο Ιντό ρωτάει την γιαγιά-όραμα Ζάνα, «ποια είναι η πατρίδα ενός Σεφαραδίτη;» «Ίσως» του απαντά αυτή, «είναι εκεί όπου κάποιος ακόμη θυμάται το τραγούδι. Εκεί που η σκηνή γίνεται ξανά σπίτι. Εκεί που οι λέξεις που σώθηκαν μέσα στο χρόνο μπορούν να γίνουν και πάλι αγκαλιά».

ΠΗΓΗ: [ιστοσελίδα propaganda, 04.04.2025](#)